

Biblioterapija kao izazov u radu knjižničara s djecom s poteškoćama

Pacek, Ines

Undergraduate thesis / Završni rad

2019

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **Josip Juraj Strossmayer University of Osijek, Academy of Arts and Culture in Osijek / Sveučilište Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku, Akademija za umjetnost i kulturu u Osijeku**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://urn.nsk.hr/urn:nbn:hr:251:688531>

Rights / Prava: [In copyright](#)/[Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-06-30**

Repository / Repozitorij:

[Repository of the Academy of Arts and Culture in Osijek](#)

SVEUČILIŠTE JOSIPA JURJA STROSSMAYERA U OSIJEKU
AKADEMIJA ZA UMJETNOST I KULTURU
ODSJEK ZA KULTURU, MEDIJE I MENADŽMENT
SVEUČILIŠNI PREDDIPLOMSKI STUDIJ KNJIŽNIČARSTVA

INES PACEK

**BIBLIOTERAPIJA KAO IZAZOV U RADU
KNJIŽNIČARA S DJECOM S POTEŠKOĆAMA**

ZAVRŠNI RAD

Mentor: doc.dr.sc. Tatjana Ileš

Komentor: dr. sc. Hrvoje Mesić, poslijedoktorand

Osijek, lipanj, 2019.

Sažetak

Riječ biblioterapija dolazi od grčkih riječi *biblion* što znači knjiga i *therapeia* što znači liječenje pa bismo iz toga mogli izvući zaključak kako biblioterapija zapravo označava upotrebu posebno odabrane literature u terapeutske svrhe. Biblioterapija se dijeli na tri glavna tipa: institucionalni, klinički i razvojni. Glavni cilj biblioterapije bi bio izazivanje nekakvih promjena kroz potisnute konflikte. Čitanje obogaćuje djetetov rječnik i pomaže mu u razvijanju mašte. Dijete se rodi s mnogim potencijalima, ali te je potencijale potrebno potaknuti kako oni ne bi ostali nerazvijeni što može dovesti do smanjenja samopouzdanja i uspješnosti u daljnjem životu. Disleksija, disgrafija, diskalkulija i ADHD samo su neke od poteškoća s kojima se djeca suočavaju kada je riječ o čitanju i pisanju. Disleksija je poremećaj u učenju koji najčešće započinje teškoćama pri učenju i samom čitanju, a kasnije se očituje lošim pravopisom i teškim korištenjem pisanim jezikom. Disgrafija se javlja kao popratna pojava disleksije. Pod diskalkulijom se podrazumijeva niz specifičnih teškoća u učenju i shvaćanju matematike i rješavanju matematičkih zadataka. ADHD (hiperaktivni poremećaj) je praćen nemirnom i impulzivnošću te je on zapravo razvojni poremećaj samokontrole. Radionice u knjižnicama potiču čitalačke vještine djece, razvoj njihovoga pismenog izražavanja, razvoj grafomotorike i samopouzdanja. Važnu ulogu u cijelom procesu biblioterapije ima knjižničar koji mora biti upoznat s poteškoćama s kojima se djeca suočavaju, ali također i s građom laganom za čitanje koja im olakšava put do lakšeg razumijevanja pisma i jezika.

Ključne riječi: Biblioterapija, knjižnica, djeca, poteškoće, radionice, knjižničar

Abstract

The word bibliotherapy comes from two Greek words, *biblion* which means book and *therapeia* which stands for healing, from this we can conclude that bibliotherapy means the use of specifically selected literature for therapeutic purposes. Bibliotherapy is divided in three main types: institutional, clinical and developmental. Aim of bibliotherapy is the evocation of changes through repressed conflicts. Reading enriches the child's vocabulary and helps him develop his imagination. The child is born with many potentials, but it is necessary to unlock these potentials so that they do not remain undeveloped because it can cause lack of self-confidence and success in further life. Dyslexia, dysgraphia, dyscalculia and ADHD are only some of the few difficulties on which children encounter when it comes to reading and writing. Dyslexia is a studying disorder which mostly begins with difficulties while studying and in reading itself; later, it manifests with poor spelling and problems in using the written language. Dysgraphia is a phenomenon which follows dyslexia. Dyscalculia is a sequence of specific difficulties in studying, understanding mathematics and solving mathematic problems. ADHD (Hyperactivity Disorder) is accompanied by distemper and impulsiveness and it is a developmental disorder of self-control. The workshops in libraries initiate the child's reading skills, development of their writing, development in graphomotorics and self-confidence. The librarian has an important role in the bibliography process and he must be familiar with all the difficulties on which children encounter, but also with the material which is easy to read in order to make the writing and the language itself easier for children to understand.

Keywords: Bibliotherapy, library, children, disorders, workshops, librarian

SVEUČILIŠTE JOSIPA JURJA STROSSMAYERA
AKADEMIJA ZA UMJETNOST I KULTURU

IZJAVA O AKADEMSKOJ ČESTITOSTI

kojom ja Ines Pacek potvrđujem da je moj završni rad pod naslovom Biblioterapija kao izazov u radu knjižničara s djecom s poteškoćama te mentorstvom doc.dr.sc. Tatjana Ileš, dr.sc. Hrvoje Mesić, poslijedoktorand rezultat isključivo mogega vlastitoga rada, da se temelji na mojim istraživanjima i oslanja na objavljenu literaturu kao što to pokazuju korištene bilješke i bibliografija. Izjavljujem da niti jedan dio diplomskog rada nije napisan na nedopušten način, odnosno da nije prepisan iz necitiranog rada, pa tako ne krši ničija autorska prava. Također izjavljujem da nijedan dio ovog završnog/diplomskog rada nije iskorišten za bilo koji drugi rad pri bilo kojoj drugoj visokoškolskoj, znanstvenoj ili radnoj ustanovi.

U Osijeku, 08.07.2019.

Potpis

Ines Pacek

Sadržaj

Uvod	6
1. Biblioterapija.....	8
1.1. Povijest biblioterapije	10
1.2. Vrste biblioterapije	11
1.2.1 Terapijska/klinička biblioterapija	12
1.2.2. Razvojna biblioterapija	13
1.3. Svrha i ciljevi biblioterapije	14
2. Biblioterapija u radu knjižničara s djecom s poteškoćama	16
2.1. Dječja biblioterapija	16
2.2. Djeca s poteškoćama	17
2.2.1. Disleksija.....	18
2.2.2. Disgrafija.....	24
2.2.3. Diskalkulija	26
2.2.4. Hiperaktivni poremećaj (ADHD/ADD).....	28
3. Radionice za djecu s poteškoćama u knjižnicama	31
3.1. Interaktivne radionice	31
3.2. Radionice za poticanje čitalačke aktivnosti.....	31
3.3. Radionice za poticanje grafomotoričkih sposobnosti i same vještine pisanja.....	31
3.4. Likovne radionice	32
3.5. Dramske radionice	32
3.6. Logopedске radionice – Ogranak Spinut.....	32
4. Uloga školskog knjižničara u provedbi biblioterapije	33
4.1. Primjer logo-biblioterapijske radionice u školskoj knjižnici.....	36
Zaključak.....	37
Literatura	38
Popis priloga.....	40

Uvod

Knjige su još od davnina smatrane kao najmoćnije oružje za terapiju, ali i komunikaciju. Grci su prepoznali tu terapijsku moć knjige i njezin utjecaj na čovjeka te su za njih knjižnice bile lječilišta za duše. Knjige su za dušu i um jednako što i hrana za tijelo. Imaju vrlo važnu edukativnu ulogu što je posebno važno za djecu kojoj knjiga može pomoći ostvariti emocionalni i socijalni razvoj. Čitanje i knjiga su pojmovi s kojima se dijete susreće već u najranijoj dobi svoga života. Nema djeteta kojemu priča nije čitana, koje nije čitalo ili učilo iz knjige.

Biblioterapija ne djeluje samo u jednom smjeru. Ona je proces između onoga koji čita djelo i onoga tko sluša, odnosno između knjige i onoga koji ju čita. Biblioterapija je vrlo korisna za pojedino dijete, ali i za kolektiv. Može pomoći u rješavanju mnogih problema kao što su sukobi u razredu, zadirkivanje, ruganje, omalovažavanje, ali i za mnogo veće probleme kao što su rastava roditelja, smrtni slučaj, prihvaćanje djece s poteškoćama, ali i pomoć djeci s poteškoćama.

Tema ovog rada je biblioterapija kao izazov u radu knjižničara s djecom s poteškoćama, pri čemu se naglasak stavlja na samu djecu (od rođenja do punoljetnosti) i poteškoće s kojima se ona suočavaju i pokušavaju nadvladati. U tome im mogu pomoći prvo roditelji, zatim profesionalne osobe kao što su učitelji, psiholozi i logopedi, ali i knjižničari.

U knjižnici se mogu organizirati biblioterapijske radionice koje će pomoći u zbližavanju, učenju, shvaćanju svojih problema te njihovom rješavanju. Knjižničar ima veliku ulogu u procesu biblioterapije. Knjižničar odabire odgovarajuću literaturu i razgovara s djecom o knjizi i iskustvima. Jednu stvar moramo jedino znati: biblioterapijom se dijete ne može potpuno izliječiti, ona samo dodatno pomaže u procesu liječenja. Stoga, knjižničar mora znati prepoznati trenutak kada je vrijeme da u pomoć pozove stručnu osobu poput već spomenutih psihijatara i logopeda.

U ovom završnom radu prvo će se analizirati sam pojam biblioterapije, što je biblioterapija, kakva je njezina povijest, koje sve vrste biblioterapije postoje te koji su zapravo njezini ciljevi. Zatim će se reći nešto općenito o dječjoj biblioterapiji i djeci s poteškoćama te razjasniti razlika između djece s posebnim potrebama i djece s poteškoćama. Nakon toga će se

pobliže objasniti disleksija, disgrafija, diskalkulija i ADHD, odnosno poteškoće s kojima se djeca najčešće suočavaju. Zatim će se opisati radionice za djecu s poteškoćama koje se odvijaju u knjižnici i koje vrste radionica sve postoje i na samome kraju će biti objašnjeno provođenje biblioterapije u školskoj knjižnici i uloga knjižničara u procesu biblioterapije.

1. Biblioterapija

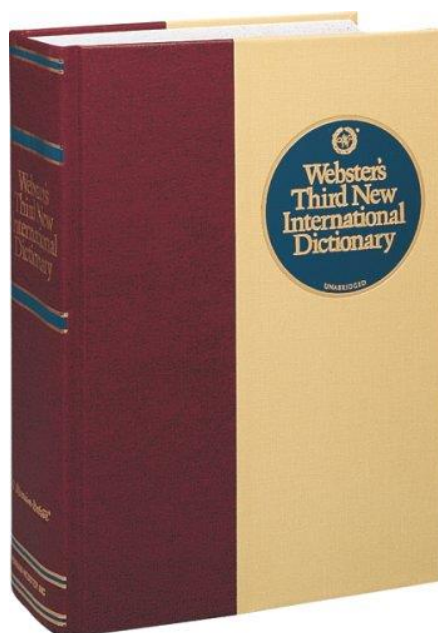
Postoji mnogo različitih definicija biblioterapije te je ona vrlo širok pojam pa je vrlo bitno razlikovati biblioterapiju od poetske terapije. Prema Bašić (2011:15) termin biblioterapija se češće odnosi na institucionalnu biblioterapiju dok se pojam poetske terapije više odnosi na kliničku i interaktivnu biblioterapiju. „Dok biblioterapija podrazumijeva knjižnicu kao mjesto rada i tim knjižničara i terapeuta u suradnji, poetska terapija može se provoditi u svim institucijama koje odražavaju fizičko i psihičko zdravlje čovjeka, prate razvoj i podržavaju razvoj pojedinca, a poetski terapeut je samostalan u svojoj praksi.“ (Bašić,2011:15) Riječ biblioterapija dolazi od grčkih riječi *biblion* što znači knjiga i *therapeia* što znači liječenje pa bismo iz toga mogli izvući zaključak kako biblioterapija zapravo označava upotrebu posebno odabrane literature u terapeutske svrhe. Prvi koji je osmislio riječ biblioterapija bio je Samuel McChord Crothers te ju je prvi puta spomenuo 1916. godine u svome članku u *Atlantic Monthly*-ju. 1961. godine objavljena je definicija u *Webster`s Third New International Dictionary*-ju koja je prihvaćena tek 1966. godine, a ona glasi: „Biblioterapija je upotreba biranih materijala za čitanje u terapeutske svrhe, u medicini i psihijatriji također. To je vođenje do rješavanja osobnih problema kroz direktno čitanje.“ (Crothers,1916:291) Crothers (1916:291) definira biblioterapiju kao program utemeljen na interaktivnosti između medija i ljudi koji ga doživljavaju. Crothersov pojam i definiciju prihvatili su mnogi knjižničari koji su prepoznali važnost korištenja određenih knjiga u terapeutske svrhe. Skočić-Mihić i suradnici (2017) ističu da je moć liječenja knjigama već dugo poznata u mnogim kulturama, a korijeni biblioterapije potječu iz psihoanalitičkog područja rada s odraslima gdje je literatura prvi put korištena kao terapeutski alat.

Slika 1. Samuel McChord Crothers – utemeljitelj riječi biblioterapija

URL: <https://www.harvardsquarelibrary.org/biographies/samuel-mchord-crothers/>

[pristup: 11.4.2019.]

Slika 2. Webster`s Third New International Dictionary

URL: <https://www.quora.com/What-is-the-best-monolingual-dictionary-you-have-seen-in-your-language-or-the-foreign-language-you-learnpristup:15.4.2019.>]

Također bi bilo vrlo važno spomenuti glavni te neke od specifičnih ciljeva biblioterapije. Glavni cilj biblioterapije bio bi izazivanje nekakvih promjena, a neki od specifičnih ciljeva koje Bašić(2011:18) definira su: razvijanje kreativnosti i samoizražavanja, ohrabivanje pozitivnog mišljenja, jačanje komunikacijskih vještina, oslobađanje od napetosti i mnogi drugi. Sve u svemu mnoge studije su pokazale kako je literatura moćno oružje u rješavanju različitih problema. Shrodes (1949:28) smatra kako je biblioterapija toliko učinkovita zato što pomaže pojedincu da shvati kako ona ili on nisu jedini koji imaju taj problem.

1.1. Povijest biblioterapije

Korištenje biblioterapije je poznato još od antičkog doba, primjerice „čitaonica u Thebesu u Grčkoj nosila je naziv „Mjesto zacjeljivanja duše“ dok je u St. Gallenu u Švicarskoj srednjovjekovna samostanska knjižnica imala sličan naziv: „Ormarić duše“.“ (Škrbina,2013:220) Godine 1272. priznat je najraniji zapis propisivanja čitanja kao lijeka. Važnost korištenja literature odnosno knjige i samog čitanja prepoznali su još Platon i Aristotel. Kako tvrdi Škrbina (2013:220), po njihovom mišljenju književnost je način spoznaje, predmet uživanja i sredstvo odgoja. „Posebice prilikom razmatranja utjecaja književnosti na pojedinca, Aristotel je uveo pojam katarze te je smatrao kako je književnost i svojevrsno terapijsko sredstvo.“ (Mikuletić,2010:134) Prema Škrbina(2013:220) književnost se kroz povijest smatrala važnom za odgojne svrhe, za učenje jezika i životnih vještina te mnoge druge važne stvari. „Rush (1811.), pionir američke biblioterapije prvi je preporučio korištenje biblioterapije, a njegovo je istraživanje nastavio Minson Galt II (1846.) koji je napisao prvi članak o literaturi koja se koristi za terapiju.“ (Škrbina,2013:220) Kako sam spomenula i ranije Crothers je također jedan od važnijih utemeljitelja pojma biblioterapije. Naime on je pojedincima, koji su imali određeni problem, predlagao prigodnu literaturu koja bi im pomogla lakše shvatiti i riješiti taj problem te je taj postupak nazvao biblioterapijom. „Bradley i Bosquet 1936. godine prvi put sugeriraju liječnicima psihijatrima da koriste knjige u radu s djecom s poremećajima ličnosti i poremećajima u ponašanju.“ (Škrbina,2013:221) Prema Škrbina (2013:221) Shrodes je najpoznatiji teoretičar iz područja biblioterapije te je razvila prvi teorijski model iz kojeg su se konstantno razvijali i usavršavali i definicija biblioterapije i sami biblioterapijski principi. Danas se biblioterapija i dalje razvija i pronalazi nove načine kako bi postala još učinkovitija.

1.2. Vrste biblioterapije

Biblioterapija se može podijeliti prvo na implicitnu i eksplicitnu. Eksplicitna se odvija pod nadzorom stručnog terapeuta, a implicitna pod nadzorom odgajatelja, edukatora, roditelja i knjižničara. Zatim se biblioterapija dijeli na tri glavna tipa koja su se razvila s vremenom kroz klasifikaciju koja se odnosi na: sudionike, ciljeve, voditelje i same programe. Ta tri tipa su: institucionalni, klinički i razvojni.

Tablica 1. Karakteristike pojedinih oblika biblioterapije

Karakteristike	Institucionalna	Klinička	Razvojna
FORMA	Pojedinac ili grupa (obično pasivna)	Grupna aktivnost: voljna ili nevoljna	Grupna aktivnost: voljna
KLIJENT	Medicinski ili psihički pacijent, zatvorenik ili privatni klijent	Osoba s emocionalnim problemima ili problemima u ponašanju	„Normalna“ osoba koja je u kriznoj situaciji
TERAPEUT	Tim psihijatar a i knjižničara	Psihijatar, terapeut mentalnog zdravlja ili knjižničar	Knjižničar, učitelj, profesor, pedagog
TEHNIKE	Diskusija o materijalu	Diskusija o materijalu, s naglaskom na klijentovoj reakciji i pogledu u sebe	Diskusija o materijalu, s naglaskom na klijentovoj reakciji i pogledu u sebe
MJESTO RADA	Institucija ili privatno	Institucija ili privatno	Društveni prostori
CILJEVI	Obično informativno, s nekim uvidom u stanje klijenta	Uvid u svoje stanje i promjena ponašanja	Normalan razvoj i samoaktualizacija

Preuzeto u cjelosti (Bašić,2011:17)

Prema Bašić (2011:18) biblioterapija se može promatrati u nekoliko oblika. Prvi oblik je razvojna interaktivna biblioterapija te se ona „referira na upotrebu literature i kreativnog pisanja s djecom, odraslima i starijim osobama za razvoj i osobni rast kada se radi sa zdravom populacijom u okruženjima kao što su škole, knjižnice i domovi zdravlja.“(Bašić,2011:18) Drugi oblik je klinička interaktivna biblioterapija koja se prema Bašić (2011:18) referira na upotrebu kreativnog pisanja i literature u svrhu razvitka zdravlja i osobnog razvoja u psihijatrijskim ustanovama. Treći, i zadnji, oblik je kreativno pisanje.“Kreativno pisanje je specifična aktivnost u kojoj je pogled na vlastiti kreativni rad usmjeren u pravcusamospoznanje.“ (Bašić,2011:18) Hynes i Hynes-Berry (1994) su podijelili biblioterapiju na razvojnu i terapijsku odnosno kliničku biblioterapiju.¹

1.2.1 Terapijska/klinička biblioterapija

„Terapijska, odnosno klinička biblioterapija je svaka planirana i unaprijed pripremljena upotreba literature (ili nekih drugih informacijskih medija) namijenjena tretmanu različitih kliničkih, odnosno psihosocijalnih stanja.“ (Škrbina,2013:222) Ova vrsta biblioterapije se pokazala vrlo uspješnom među svim uzrastima i raznim poteškoćama koje imaju, od emocionalnih, preko problema u ponašanju pa sve do mentalnih poteškoća.Prema Škrbini (2013:222) Mansworren i Woodring (1998.) smatraju kako se dobro odabrana dječja literatura može koristiti za edukaciju djeteta o bolesti i bolničkom liječenju. „Programi biblioterapije pripremaju djecu za bolničko liječenje kroz pružanje informacija, poticanje emocionalnog izražavanja, uspostavljanje povjerljivih odnosa i učenje strategija suočavanja s bolešću.“ (Škrbina,2013:222) Biblioterapija se također koristi kod djece za rješavanje mnogih problema kao što su poremećaj prehrane, poteškoće kod emocionalnog izražavanja, psihičkih poteškoća te tretmana agresije. Djeca se kroz čitanje mogu osnažiti te naučiti različite načine pozitivnog ponašanja i vrijednosti od likova koje kasnije mogu upotrijebiti u rješavanju svog problema. Tijekom odrastanja, mnoga su djeca izložena promjenama, lošim iskustvima i traumama poput razvoda roditelja, suočavanja sa smrću, maltretiranjem, verbalnim ili fizičkim zlostavljanjem i dr. „Kroz biblioterapijski proces ne može se u potpunosti eliminirati stres, već se djeca osnažuju za lakše suočavanje i nošenje s problemima te eventualnim načinima rješavanja problema.“ (Škrbina,2013:223) Klinička biblioterapija može biti prisilna ili

¹Navedeno u Škrbina (2013:str. 222)

dobrovoljna te pacijent kroz odabranu literaturu i komunikaciju sa stručnom osobom uviđa svoj problem i pokušava ga riješiti.

1.2.2. Razvojna biblioterapija

Razvojna biblioterapija služi se vrlo maštovitim informacijskim medijima s grupama pojedinaca, primjerice u knjižnici, školi ili domu. „Glavni zagovornik razvojne biblioterapije, Havighurst, navodi kako se razvojna biblioterapija može izvoditi u različitim odgojno-obrazovnim ustanovama te u odgojnim domovima, odnosno ustanovama s ciljem preodgoja.“ (Škrbina, 2013:223) Ova vrsta biblioterapije bavi se različitim pitanjima uobičajenog života pojedinca te je namijenjena zdravim pojedincima kojima je potrebna pomoć u suočavanju s vlastitim problemima. Škrbina (2013:223) kao ciljeve razvojne biblioterapije navodi: osobni uvid, spoznaju da više ljudi ima sličan problem, opći razvoj, uočavanje vrijednosti, realno sagledavanje situacija te rješavanje problema. Razvojna biblioterapija može nam pomoći u boljem doživljavanju sebe i drugih, u razvijanju kreativnosti, u jačanju komunikacijskih vještina, pronalaženju novih ideja i potrebnih informacija. Razvojna je biblioterapija, za razliku od kliničke, isključivo dobrovoljan proces. Biblioterapija često može biti polazište za otvorenu komunikaciju o problemima između učenika i odgajatelja. Ona je dokazano najsigurniji put za dijete koje se suočava sa svojim problemima na koje nailazi tijekom svog odrastanja. „Čitanjem didaktičkih, edukativnih tekstova i tekstova imaginarnih sadržaja (poezija, priče, drame) nastoje se potaknuti djetetovo samoprepoznavanje u pročitanoj tekstu, te verbalizacija emocionalnog doživljaja.“ (Škrbina,2013:224) No, sve ovo bilo bi bezuspješno bez dobro postavljene biblioterapije. Dobro postavljena biblioterapija, prema Škrbina (2013:225), sastoji se od četiri elementa (tablica 2), te koristeći ova četiri elementa nastavnik, odgajatelj ili knjižničar može djeci ponuditi mogućnost istraživanja različitih situacija u kojima bi se mogli pronaći.

Tablica 2. Elementi biblioterapije u području obrazovanja

Elementi biblioterapije	Aktivnost
Predčitanje	Odabir adekvatne literature; uzeti u obzir kronološku dob pojedinca, razinu čitanja, spol, ambijent, interese
Vođeno čitanje	Glasno i razgovijetno čitanje priče
Diskusija nakon čitanja	Nanovo pripovjedaње priče; Refleksija na priču na temelju osobnih iskustava; Rasprava o pitanjima za razumijevanje
Rješavanje problema/ pojačane aktivnosti	Postavljanje pitanja o pročitanoj literaturi

Preuzeto u cjelosti (Škrbina,2013.)

1.3. Svrha i ciljevi biblioterapije

Također bi bilo vrlo važno spomenuti glavni te neke od specifičnih ciljeva biblioterapije. Glavni cilj biblioterapije bi bio izazivanje nekakvih promjena kroz potisnute konflikte, a neki od specifičnih ciljeva koje Bašić(2011:18) definira su:

- razvijanje kreativnosti i samoizražavanja
- ohrabrivanje pozitivnog mišljenja
- jačanje komunikacijskih vještina
- oslobađanje od napetosti

-povećanje samorazumijevanja i samoopažanja

-osvještavanje životne orijentacije

-osjetljivost na interpersonalne odnose

Sve u svemu mnoge studije su pokazale kako je literatura moćno oružje u rješavanju različitih problema. Pardeck (1995:84) kao neke od glavnih ciljeva biblioterapije navodi:

1. Objašnjenje složenosti ljudskog ponašanja i motivacije
2. Pružanje informacije o problemu i uvid u problem
3. Poticanje rasprave o problemu
4. Predviđanje rješenja za probleme
5. Komuniciranje o novim vrijednostima i stavovima
6. Stvaranje svijesti o tome da i drugi imaju slične probleme
7. Ublažavanje mentalnog i emocionalnog pritiska

„Biblioterapija na emocionalnoj razini pomaže pojedincu razumijeti svoje psihološke i fizičke reakcije na frustraciju i konflikte te pomaže u boljem razumijevanju osobnih motiva i potreba.“ (Škrbina,2013:221) To se može postići korištenjem knjiga, raznih tekstova, poezije kroz koje pojedinac može uvidjeti kako i drugi imaju slične probleme te mogu dobiti uvid u moguća rješenja tog problema. „Biblioterapija na socijalnoj razini uključuje procjenu vrijednosti kroz određeni informacijski medij.“ (Škrbina,2013:222) Kako je pojedinac, čitajući, u stalnom kontaktu s likovima on razvija socijalnu osjetljivost te zapravo počinje primjenjivati naučeno u svoj vlastitom svakodnevnom životu. „Biblioterapija na intelektualnoj razini potiče stimulaciju novih kreativnih interesa, razvoj ideja, osvješćivanje mogućnosti više rješenja za jedan problem te poticanje pozitivnog i konstruktivnog mišljenja.“ (Škrbina,2013:222) Prolazeći kroz tekst knjige, pojedinac se suočava sa svojim problemom te pokušava pronaći moguća rješenja.

2. Biblioterapija u radu knjižničara s djecom s poteškoćama

2.1. Dječja biblioterapija

Čitanje obogaćuje djetetov rječnik i pomaže mu u razvijanju mašte. „Djeca imaju manje izražajne mogućnosti, manje iskustava, teškoće u izražavanju, manju koncentraciju te je potrebno izvor građe i postupaka prilagoditi njihovim mogućnostima.“ (Vinko, 2017:15) Pripovijedanje je vrlo važno u samom odnosu između knjižničara i djeteta. Pripovijedanje nipošto ne smije biti dosadno već mora biti zabavno i zanimljivo kako dijete ne bi izgubilo fokus. Također je vrlo važno da je i dijete na neki način uključeno u priču. Kod manje djece, koja još nisu upoznata sa slovima i ne znaju čitati, trebale bi se koristiti ilustracije. „Vesele ilustracije povezane s pričom pobuđuju zanimacije, a slike koje prikazuju diskriminaciju ili nasilje izazivaju negativne osjećaje.“ (Vinko, 2017:15) Radionice su najbolji način poticanja djece na čitanje, zanimanje za knjigu, ali i za rješavanje mnogih problema i poteškoća s kojima se suočavaju. Prema Reščić-Rihar², kod biblioterapije s djecom potrebno je poštivati određena pravila:

- Pripovijedanje priča
- Čitanje mora biti glasno
- Audiovizualna građa primjerena je za djecu predškolske dobi
- Potrebno je koristiti kraće tekstove
- Vrlo su korisne slikovnice
- Knjige je potrebno pročitati više puta ako ih djeca nisu potpuno razumjela
- Za izvođenje terapije igrom i uzajamno pripovijedanje potrebne su stručne osobe

Dijete se rodi s mnogim potencijalima, ali te je potencijale potrebno potaknuti kako oni ne bi ostali nerazvijeni što može dovesti do smanjenja samopouzdanja i uspješnosti u daljnjem životu. Radonić i Stričević (2009)³ navode kako je čitanje djetetu od najranije dobi važno jednako kao i njegove osobne potrebe tj. hrana, zdravlje, igra itd. S obzirom na sve dosad rečeno dječja biblioterapija se prema Russel (2009)⁴ može definirati na sljedeći način: „čitanje knjiga koje pomažu djeci da se nose s problemima i shvate da nisu sama te da je njihova emocionalna reakcija normalna“. Lucas i Soares (2013:139) smatraju kako od biblioterapije

²Navedeno u Vinko (2017:str.16)

³Navedeno u Škrbina (2013:str.215)

⁴Navedeno u Škrbina (2013:str.220)

ne trebamo očekivati izlječenje, već prosvjetljenje koje pomaže u oslobađanju emocija i boljem nošenju s problemima te pronalasku mogućih rješenja za te probleme.

2.2. Djeca s poteškoćama

Važno je razlikovati djecu s poteškoćama od djece s posebnim potrebama. „Posebne potrebe djeteta su privremene ili trajne veće neravnoteže, zaostajanja ili ubrzanja u pojedinim aspektima razvoja ili razvoja u cjelini koja se kod djece različito izražavaju.“ (Istraži Me URL: <http://www.istrazime.com/djecja-psihologija/koja-je-razlika-između-djece-s-posebnim-potrebama-i-djece-s-teskocama-u-razvoju/> [pristup: 4.5.2019])Prema Državnom pedagoškom standardu predškolskog odgoja i obrazovanja u djecu s poteškoćama svrstavaju se:⁵

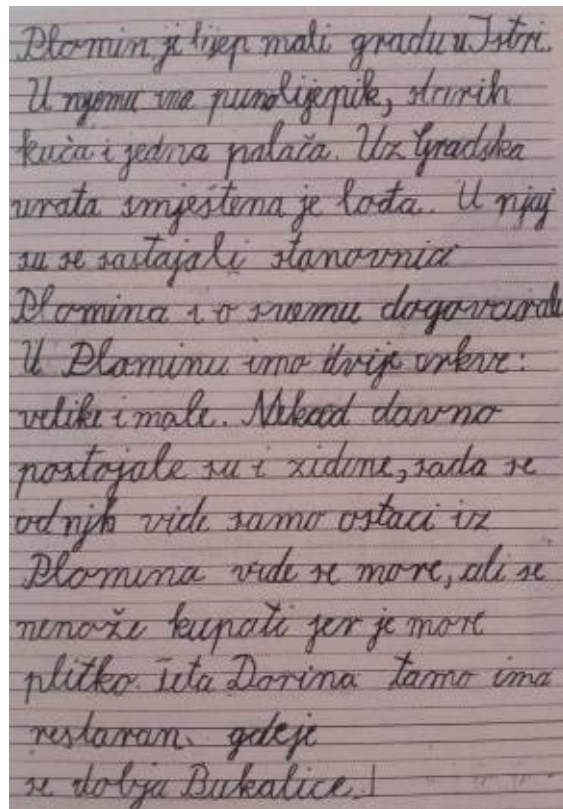
- Djeca s oštećenjem vida i sluha
- Djeca s motoričkim oštećenjima
- Djeca s autizmom
- Djeca s poteškoćama u čitanju i pisanju
- Djeca s promjenama u ponašanju na temelju psihoze
- Djeca s zdravstvenim teškoćama

Važno je djecu s poteškoćama smjestiti u isti razred s djecom koja nemaju nikakve teškoće kako bi se poboljšala njihova fizička bliskost s drugima. „Inkluzija podrazumijeva da su sva djeca aktivno uključena u odgojno-obrazovne aktivnosti i imaju jednak, slobodan pristup mjestima za igru i rad u odgojnim skupinama. Dakle, svakom djetetu se pružaju jednake razvojne prilike i aktivno sudjelovanje s ostalom djecom, stvarajući tako okruženje koje se temelji na toleranciji, uvažavanju i poštivanju sve djece.“ (Istraži Me URL: <http://www.istrazime.com/djecja-psihologija/koja-je-razlika-između-djece-s-posebnim-potrebama-i-djece-s-teskocama-u-razvoju/> [pristup: 4.5.2019])Na taj način dijete razvija samopoštovanje, stvara pozitivnu sliku o samome sebi, ima priliku družiti se s vršnjacima od kojih može vidjeti kako se bolje ponašati i mnoge druge važne socijalne vještine.

⁵ Navedeno u Istraži Me (URL: <http://www.istrazime.com/djecja-psihologija/koja-je-razlika-između-djece-s-posebnim-potrebama-i-djece-s-teskocama-u-razvoju/> [pristup: 4.5.2019].)

2.2.1. Disleksija

Riječ disleksija dolazi od grčkih riječi “dys“, što znači slab ili loš, i „lexsis“, što znači riječi. Disleksija je samo jedna od mnogih teškoća u učenju. „To je jezično utemeljen poremećaj konstitucijskog podrijetla koji obilježavaju teškoće u kodiranju pojedinih riječi, a koje obično odražavaju nedostatne sposobnosti fonološke obrade.“ (Bjelica et al.,2007:15) Disleksija je poremećaj u učenju koji najčešće započinje teškoćama pri učenju i samom čitanju, a kasnije se očituje lošim pravopisom i teškim korištenjem pisanim jezikom. Prema Bjelica et al. (2007:17) kod osoba s ovim poremećajem u čitanju glasno čitanje karakterizirano je iskrivljavanjem, zamjenama ili ispuštanjima, sporošću i pogreškama u razumijevanju.

Slika 3. Slobodni sastavak, djevojčica s disleksijom, 3.razred osnovne škole

(Bjelica et al.,2007:5)

Najbitnija obilježja disleksije su najviše određena teškoćama u usvajanju i razvoju čitanja i pisanja. Prema Bjelica et al. (2007:18) osim teškoća, bitno obilježje disleksije je i naglašena neujednačenost sposobnosti u različitim područjima. Kako tvrde Bjelica et al. (2007:18) disleksija je tako određena teškoćama u sljedećim područjima:

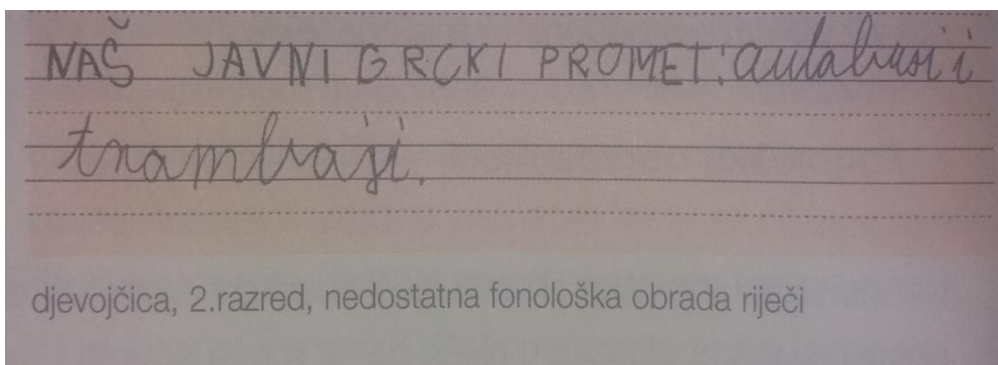
1. Čitanje
2. Fonološka obrada riječi
3. Pisanje
4. Vizualna percepcija
5. Pamćenje
6. Teškoće sekvencioniranja
7. Teškoće u organizaciji
8. Osobitosti u načinu učenja novih sadržaja
9. Jezične i pojmovne teškoće
10. Neujednačenost u sposobnostima

1. Čitanje

Prvi znak disleksije su teškoće u čitanju i one se najčešće odnose na brzinu čitanja i na razumijevanje pročitano. Djeca imaju naviku dugo slovkati, zamjenjuju slova, "gutaju" slova, kada čitaju čine to tiho, ne prave pauze kod točki, zareza, upitnika i dr. Kako kažu Bjelica et al. (2007:18) da se tako zamjenjuju grafički slična slova kao "b" i "d", pa riječ „bio“ bude „dio“, također mijenjaju slova kod kratkih riječi, primjerice "do" i "od". „Neprecizno pročitane riječi i sporost u čitanju narušavaju razumijevanje pročitano teksta, iako se mnoga djeca s disleksijom zarana nauče služiti rečeničnim kontekstom, tj. širim sklopom riječi i rečenica koji im pomaže u odgonetavanju značenja.“ (Bjelica et al., 2007:19)

2. Fonološka obrada riječi

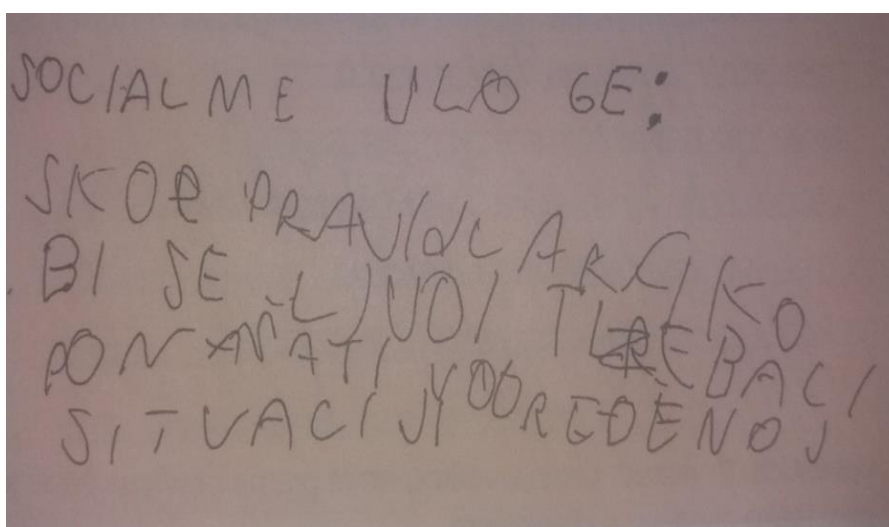
Prema Bjelica et al. (2007:19) nedostatna fonološka obrada riječi rezultira time da dijete teže postaje svjesno glasova u riječi, pa ne zna koji je početni, a koji završni glas ili teško uočava ritam riječi. Teškoće fonološke obrade riječi mogu se čak čuti i u djetetovu govoru. „U njihovu govoru često čujemo: "svjeklo", "mekla", "glaka" za riječi "svjetlo", "metla" i "dlaka". Može se čuti da je nekoga „noka jako zaboljela kad je vozio picikl“ ili da su na stolu „Čvetaći crnene ili prave boje.“ (Bjelica et al., 2007:20)

Slika 4. Nedostatna fonološka obrada riječi (Bjelica et al.,2007:20)

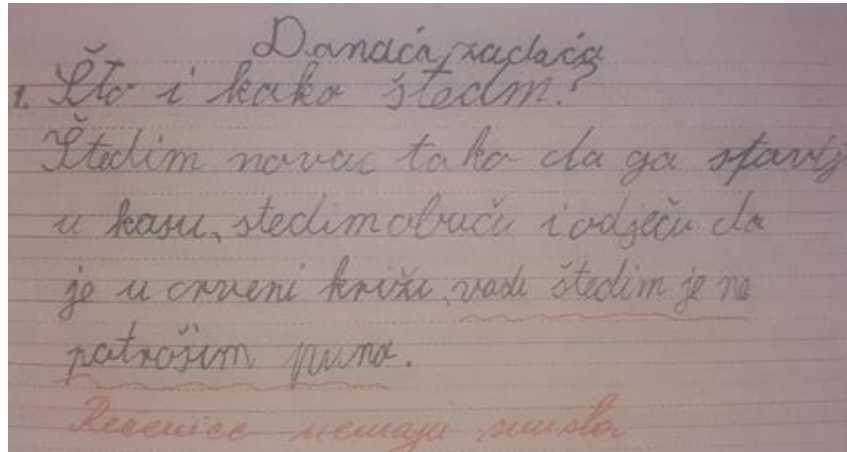
3. Pisanje

Teškoće kod disleksične djece pri pisanju dijele se u dvije skupine. Prva skupina odnosi se na poteškoće u samom oblikovanju slova i pravilnosti napisanog slova. Druga se skupina pak odnosi na poteškoće u samostalnom pisanju teksta, primjerice pisanje dugačkog teksta, opisivanje nekih događaja ili odgovaranje na pitanja koja zahtijevaju duži odgovor. Teškoće prve skupine najčešće su najvidljivije u diktatu jer onda dijete piše onako kako čuje. Tada "kosa" postaje "koza", a "dom" prelazi u "tom". „Rukopis može biti neoblikovan, slova, iako ih dijete može razlikovati, mogu biti nedovoljno izdiferencirana. Malo pisano slovo "I" može se pisati s kraćom petljom i ono može sličiti na "i" ili petlja može biti previše nisko i biti obla pa može sličiti na malo pisano "e".“ (Bjelica et al.,2007:21)

Slika 5. Teškoće u oblikovanju, pravilnosti i organiziranosti slova (Bjelica et al.,2007:21)

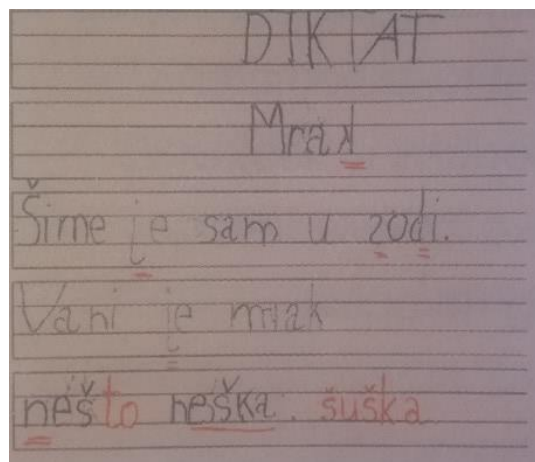
Teškoće druge skupine najbolje se vide u samostalnom pisanju djeteta. Prema Bjelica et al. (2007:23) one su posljedica neujednačenog stupnja u razvoju govornog i pisanog jezika. „Djeca s disleksijom, ali uostalom i sva druga djeca na početku, teško oblikuju svoju misao u riječi i gramatički potpune i jasne rečenice.“ (Bjelica et al., 2007:23)

Slika 6. Teškoće u samostalnom sastavljanju teksta (Bjelica et al.,2007:23)

4. Vizualna percepcija

Vizualna percepcija se odnosi na ono što sam spomenula ranije, a to je okretanje slova, "gutanje" slova, pretapanje redova teksta i slično. Ron Davis (2001) također naglašava izmijenjenu percepciju slova kao jedan od faktora koji utječu na nemogućnost učenja ispravnog oblika riječi.⁶

Slika 7. Teškoće s vizualnom percepcijom (Bjelica et al.,2007:24)

⁶Navedeno u Bjelica et al. (2007:str. 24)

5. Pamćenje

Pamćenje ima vrlo veliku i važnu ulogu u čitanju. Bjelica et al. (2007:25) tvrde kako ono obuhvaća sposobnost zadržavanja dijelova neke trenutne radnje ili misli u svijesti barem dvadeset sekundi. „Disleksija, iz nekog razloga, pogađa upravo tu fazu kratkoročnog pamćenja i tako onemogućuje suptilnu usklađenost pretvaranja slova u glasove i stvaranje slogova koji se nižu jedan za drugim i oblikuju jasne riječi koje se izgovaraju u čitanju na glas ili se “misle“ ako se čita u sebi.“ (Bjelica et al., 2007:25)

6. Teškoće sekvencioniranja

Ove teškoće, kako kažu Bjelica et al. (2007:26), se odnose na djecu koja se teško snalaze u vremensko-prostornim slijedovima. Primjerice, ne znaju koji dan ide poslije ponedjeljka ili prije petka, teško im je upamtiti redosljed mjeseci u godini i godišnjih doba, čak ponekad miješaju je li sat hrvatskog jezika bio prije ili poslije sata glazbene kulture i slično.

7. Teškoće u organizaciji informacija

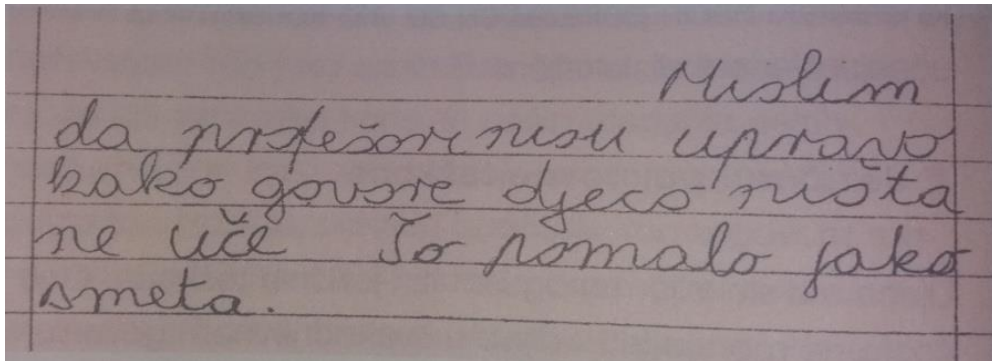
Djeca s disleksijom se često muče s učenjem i pamćenjem većih cjelina nekog gradiva. U tome bi im mogle uvelike pomoći razne umne mape, crtanje, prezentacije pa čak i neki računalni programi pomoću kojih bi lakše organizirali sve prikupljene informacije i brže ih usvojili.

8. Osobitosti u načinu učenja novih sadržaja

Prema Bjelica et al.(2007:27) postoje čak četiri načina na koji primamo i obrađujemo informacije, a to su: auditivni, vizualni, taktilni i kinestetski. U školama je najčešći auditivni način primanja i obrađivanja informacija, odnosno princip nastavnik priča, djeca slušaju. Kako sam spomenula i ranije kada sam govorila o teškoćama u organizaciji informacija, djeca imaju teškoće u primanju velikih količina informacija i ovaj način, auditivni, je poprilično nedostatan kada govorimo o učenju djece s disleksijom. Zato su se, prema Bjelica et al. (2007:29), taktilni i kinestetski način pokazali najkorisnijima u učenju djece s disleksijom, a to su primjerice ples, igra uloga, oblikovanje gline, općenito sve što zahtjeva neku vrstu pokreta.

9. Jezične i pojmovne teškoće

Jezične i pojmovne teškoće ne moraju nužno biti vidljive u svakodnevnom govoru. No, kada dođe do toga da moraju opisati neki događaj ili situaciju, tu se pojavljuju pravi vidljivi problemi. „U svom govoru djeca mogu upotrebljavati i gramatički nepravilne oblike nekih glagola, kao “ideju“ ili “možeju“ ili pogrešne padežne oblike za neke imenice pa mogu reći: „Imam mraka u sobi“ ili „posudio je bicikla.““ (Bjelica et al.,2007:29)

Slika 8. Slobodni sastavak, primjer pojmovne teškoće (Bjelica et al.,2007:30)

10. Neujednačenost u sposobnostima

Često se djeca s disleksijom, odnosno s poteškoćama u čitanju i pisanju, u drugim područjima pokazuju odličnima. Tako primjerice, nekoj djeci je teško čitati prijevode filmova, a uspješna su u shvaćanju i konstruiranju novih električnih naprava. Ne dopuštaju da im ta jedna poteškoća obilježi cijeli život.

Uzroci disleksije mogu biti razni, ali ne mogu biti jasno definirani. „Može se ipak reći da veliki dio njih leži u konstituciji osobe, ali i u onome što toj konstituciji pridonese faktori okoline, od najranijih dana intrauterinog razvoja, ranog djetinjstva i okruženja u kojem se odrastalo pa do načina podučavanja vještine čitanja.“ (Bjelica et al.,2007:34) Drugim riječima, za sve je zaslužna genetika i sam genetski kod, a dio tog koda je i sama sklonost disleksiji. Nadalje vrlo je bitno na vrijeme prepoznati simptome disleksije. Postoje mnogi, a već sam neke i spomenula ranije u tekstu, ali prema Bjelica et al. (2007:57-62) ovo su neki od najuočljivijih:

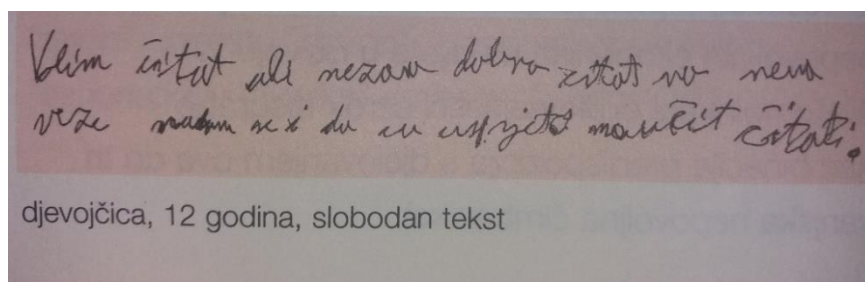
- Dijete pokazuje čudnu motoričku nespretnost
- Dijete ima teškoće u učenju pjesmica s rimom
- Dijete ima teškoće pri praćenju i ponavljanju slijeda riječi u rečenici

- Dijete pravi "čudne" pogreške u čitanju i pisanju
- Dijete ima slabu koncentraciju
- Teškoće u povezivanju glasova i slogova u riječi
- Zamjene grafički sličnih slova
- Izostavljanje slova i slogova
- Vraćanje na već pročitani redak
- Čitanje jedne riječi na nekoliko pogrešnih načina
- Čitanje napamet
- Slabo razumijevanje pročitano i dr.

Disleksija za sobom povlači i mnoge psihološke probleme. „Za djecu s disleksijom čitanje postaje mučna, teško savladiva, a ponekad i nepremostiva teškoća zbog koje osjećaju neuspjeh i zamor što polako prelazi u frustriranost školom i nezadovoljstvo sobom zato jer su drukčiji.“ (Bjelica et al.,2007:55) Takva djeca često postaju agresivna,destruktivna, ovisnici i delikventi. Zato je vrlo važno što prije prepoznati probleme i poteškoće s kojima se djeca suočavaju i zatražiti pomoć od stručne osobe te pomoću terapije ublažiti ili se potpuno riješiti disleksije.

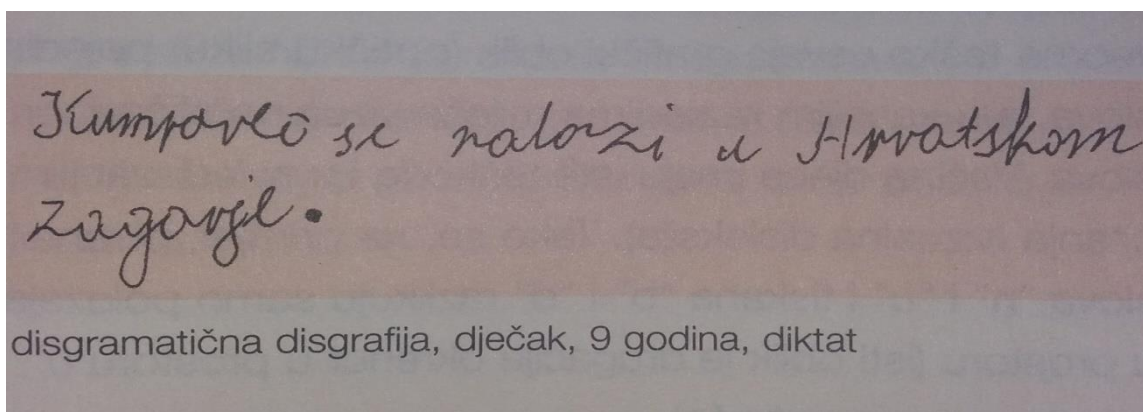
2.2.2. Disgrafija

„Disgrafija je stabilna nesposobnost djeteta da svlada vještinu pisanja (prema pravopisnim načelima određenog jezika), koja se očituje u mnogobrojnim trajnim i tipičnim pogreškama.“ (Bjelica et al., 2007:67) Disgrafija i disleksija idu jedno drugom pod ruku. Disgrafija se javlja kao popratna pojava disleksije. Djeca najčešće imaju teškoće pri čitanju samo u početku svoga školovanja, ali ozbiljne poteškoće ostaju mnogo duže prisutne. Prema Bjelica et al. (2007:67) statistička istraživanja pokazuju da je disgrafija češća kod učenika 4., 5. i 6. razreda osnovne škole nego disleksija.

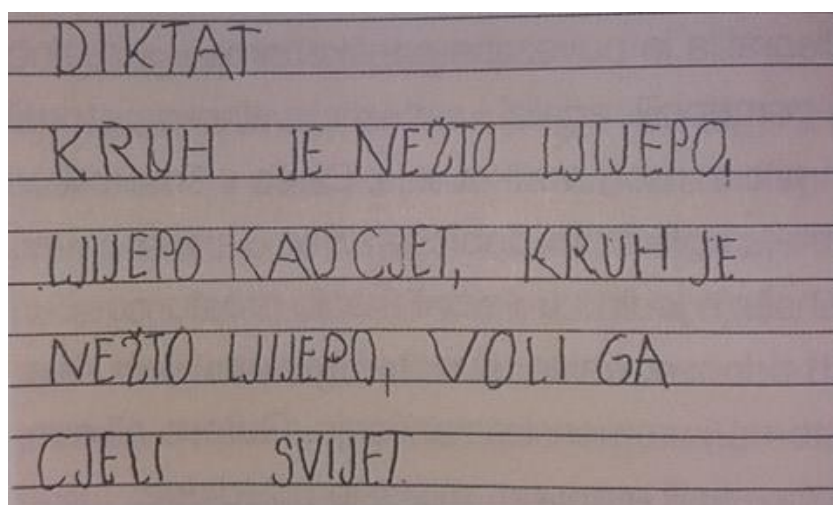

Slika 9. Primjer disgrafije (Bjelica et al.,2007:67)

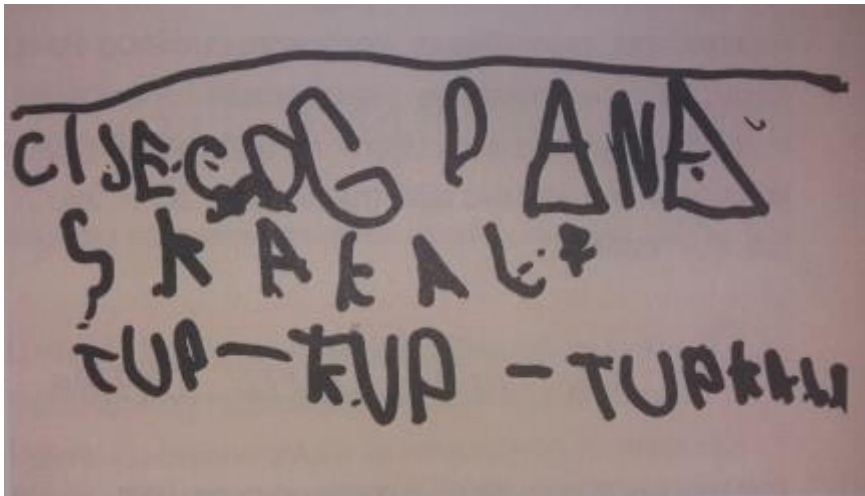
Bjelica et al.(2007:68) su iznijeli nekoliko oblika disgrafije te su ih je podijelili u 3 veće skupine s podskupinama. Tri glavna oblika disgrafije su: prema uzrocima, prema stupnju izraženosti i prema dominantnom sindromu. Disgrafija prema uzrocima može biti nasljedna, mogu biti teškoće u pisanju uzrokovane djelovanjem vanjskih čimbenika na samo dijete i zadnje može biti kombinirani oblik odnosno kombinacija više nepovoljnih čimbenika. Disgrafija prema stupnju izraženosti, kako su je podijelili Bjelica et al. (2007:69) može biti laka, izražena i agrafija što označava potpunu nesposobnost pisanja. Treći i zadnji oblik disgrafije je prema dominantnom sindromu. Treći oblik disgrafije se, prema Bjelica et al. (2007:69), dijeli na fonološke disgrafije, tj. pogreške u pisanju uzrokovane teškoćama u izgovoru, zatim na jezične disgrafije, te je taj oblik disgrafije najčešći, nakon toga na vizualnu disgrafiju pa takva djeca imaju dobro razvijen usmeni govor, i zadnje na motoričku disgrafiju koja je povezana s nedovoljnom razvijenošću motoričkih funkcija.

Slika 10. Primjer disgrafije u diktatu (Bjelica et al.,2007:71)

Slika 11. Vizualna disgrafija (Bjelica et al.,2007:72)

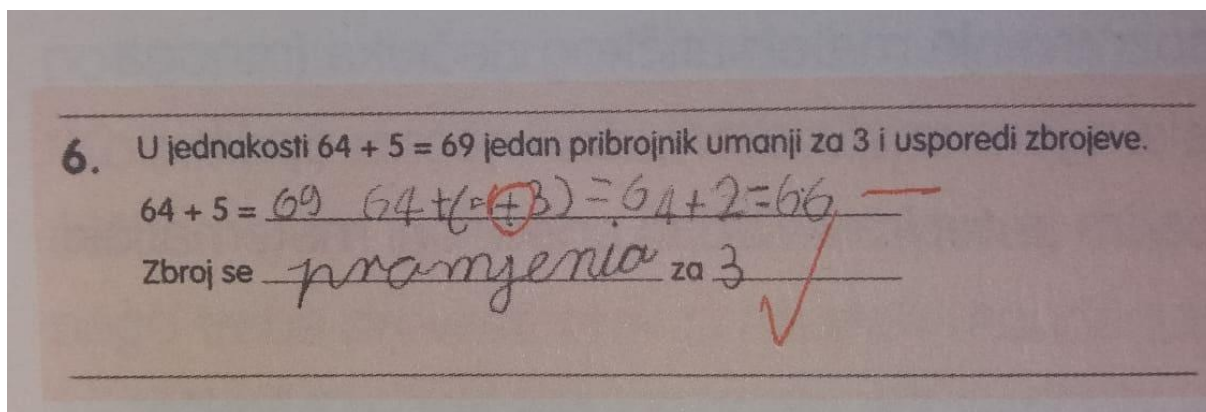

Slika 12. Motorička disgrafija (Bjelica et al., 2007:73)

2.2.3. Diskalkulija

Pod diskalkulijom podrazumijeva se niz specifičnih teškoća u učenju i shvaćanju matematike i rješavanju matematičkih zadataka. Postoji još i termin akalkulija koji označava potpunu nesposobnost rješavanja i shvaćanja gradiva matematike. „U djece je najčešće riječ o razvojnoj diskalkuliji, tj. o teškoćama koje se formiraju u ranoj razvojnoj dobi, najčešće prije rođenja i očituju se odmah čim je dijete počelo upoznavati pojam broja i obavljati elementarne računске operacije.“ (Bjelica et al., 2007:128) Diskalkulija, kao i disgrafija, se često pojavljuje istovremeno s disleksijom. Djeca koja imaju diskalkuliju rade mnogo specifičnih pogrešaka pri rješavanju zadataka. Bjelica et al. (2007:130) navode koje su najčešće pogreške kod djece s diskalkulijom, a to su:

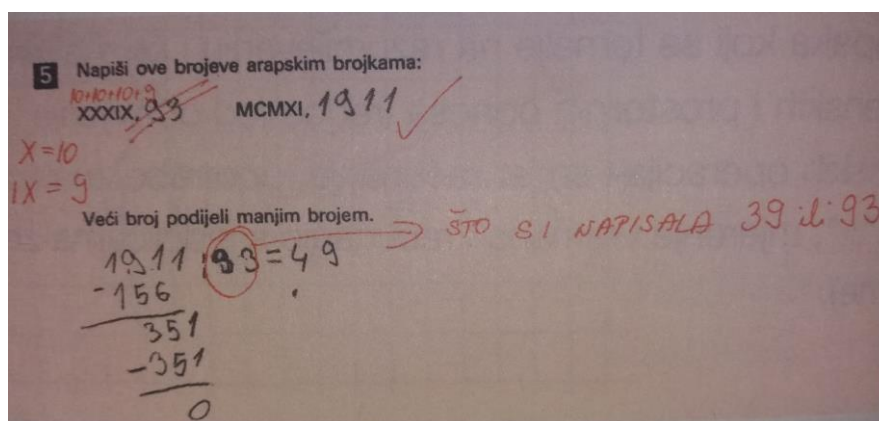
- Neispravna uporaba brojeva pri čitanju, pisanju i računanju
- Dijete zamjenjuje jedan broj s drugim
- Kada računa pomoću kalkulatora pritišće jednostavno krivu tipku
- Ponavlja isti broj ili radnju više puta
- Dijete zrcalno okreće znamenke
- Daje ispravan odgovor, ali mu treba puno više vremena nego što je uobičajeno
- Pogrešno prepoznaje računске simbole i relativan položaj znamenki

Slika 13. Primjer diskalkulije gdje je djevojčica zamijenila – za +, i zadatak ipak rješila ispravno (Bjelica et al.,2007:79)

Postoji 6 oblika diskalkulije, prema Bjelica et al. (2007:137), a to su:

1. Verbalna (poremećaj razumijevanja)
2. Praktognostička (nesposobnost manipuliranja stvarnim objektima)
3. Leksička (poremećaj sposobnosti čitanja)
4. Grafička (poremećaj sposobnosti pisanja)
5. Ideognostička (nesposobnost razumijevanja matematičkih pojmova)
6. Operacijska (nesposobnost izvođenja računskih operacija)

Slika 14. Primjer diskalkulije gdje je dijete pravilno riješilo zadatak iako je inverzivno napisala brojeve (Bjelica et al.,2007:82)

2.2.4. Hiperaktivni poremećaj (ADHD/ADD)

Mnogi istraživači tvrde kako djeca koja imaju disleksiju, odnosno problema s čitanjem i pisanjem, ali i računanjem, često imaju i hiperaktivni poremećaj odnosno ADHD (Attention Deficit Hyperactivity Disorder). Bjelica et al. (2007:138) tvrde kako je hiperaktivni poremećaj često praćen nemirrom i impulzivnošću te je on zapravo razvojni poremećaj samokontrole. ADHD nije samo neka faza koju dijete može prerasti i roditelji nikako nisu krivi ako njihovo dijete ima ovu vrstu poremećaja. Djeca s ADHD-om često izazivaju osjećaj zabrinutosti kod roditelja, ali i kod učitelja, a najviše šteti njima samima. Bjelica et al. (2007:139) tvrde kako se prateći obrasci hiperaktivnog ponašanja zadržavaju godinama, iako kod više od polovine djece simptomi nestaju kako se dijete približava odrasloj dobi. „Razne studije su pokušale dati odgovor na pitanje kolika je učestalost ovog poremećaja. Iako se brojke dobivene različitim studijama ponešto razlikuju, čini se da je ADHD zastupljen kod oko 1-5% populacije. Pri tome se pokazalo da je on izraženiji kod dječaka nego kod djevojčica, a omjer se kreće oko 2:1.“ (Bjelica et al.,2007:139) Na temelju ovoga može se zaključiti kako su dječaci općenito nasilniji od djevojčica pa će kod njih simptomi i teškoće biti izraženiji.

Neka od karakterističnih ponašanja hiperaktivne djece, prema Bjelicaet al. (2007:140), su:

- Dijete počinje raditi prije negoli je dobilo upute
- Gleda kako rade druga djeca i kopira ih bez da je pokušalo samo
- Radi prebrzo i čini nepotrebne pogreške
- Stalno je u pokretu, sve mora dotaknuti, ne može dugo sjediti
- Na pitanja odgovara brzopleto
- Dijete nije sposobno slijediti upute, te ih ne može zapamtiti
- Prelazi s jedne aktivnosti na drugu, ostavljajući prethodnu nedovršenom
- Pismeni radovi su obično zbrkani
- Ne razumije neke riječi i rečenice
- Lako posrne i padne
- Povodljiv je te često slijedi onu djecu koja su bučna i prave probleme
- Dijete je pričljivo, prekida razgovor
- Često ustaje tijekom školskog sata i hoda po učionici
- Govori, pjeva, šapće samo sebi
- Ne može izraziti misli na razumljiv način

Bjelica et al. (2007:142) su iznijeli tri podtipa poremećaja pažnje koja ovise o izraženosti simptoma. Pod prvi podtip spadaju djeca koja su hiperaktivna. Za malu djecu je normalno da su ponekad hiperaktivna jer im je sve novo, oni uče i istražuju, ali ako se to oduži i postane dugotrajno, riječ je o hiperaktivnosti. Takva djeca, kako sam i navela ranije, ne mogu dugo sjediti na jednome mjestu, stalno zapitkuju nešto, upadaju u riječ, pričljiva su, sve moraju dotaknuti itd. Često su hiperaktivna djeca sklonija i ozljedama. „Kod hiperaktivne djece ponekad se ne pojavljuje strah od odvajanja i ona su nekritična u prilaženju nepoznatim osobama. Radi poteškoća u predviđanju posljedica ponašanja često su takva djeca neustrašiva i ustraju u situacijama koje plaše drugu djecu.“ (Bjelica et al., 2007:142) Zbog takvog ponašanja učitelji takvu djecu smatraju zločestom i nediscipliniranom, a druga djeca ih smatraju zabavnima sve dok hiperaktivnost ne prijeđe u nasilnost te ih tada druga djeca počnu izbjegavati i odbacivati.

Pod drugi podtip spadaju djeca koja su impulzivna. „Djeca s ovim problemom doživljavaju stalne poteškoće s impulzivnošću, osobito s kontrolom reagiranja na signale, podražaje ili događaje koji su nevažni za obavljanje tekućih zadataka.“ (Bjelica et al., 2007:143) Impulzivna djeca uopće ne razmišljaju o posljedicama svojih postupaka. U mlađoj dobi to može primjerice biti prelaženje ceste, gdje će dijete, ako mu nešto privuče pažnju, ne gledajući izaći na cestu ne razmišljajući o mogućim opasnostima. U kasnijoj dobi impulzivnost postaje još ozbiljniji problem. Takva djeca su vrlo povodljiva i učiniti će sve samo da bi ih društvo prihvatilo, bilo to i skakanje s vrha zgrade. „Impulzivnost može također ometati i socijalne odnose djeteta.“ (Bjelica et al., 2007:144) Svi navedeni simptomi kao što su upadanje u riječ, nametanje ili nepotrebno dodirivanje dovode do problema s vršnjacima i najčešće impulzivna djeca budu odbačena.

Pod treći i zadnji podtip spadaju djeca koja imaju poteškoća s pažnjom i održavanjem koncentracije. Djeca koja imaju ovu vrstu poteškoće vrlo teško uče i imaju problema s konačnim akademskim rezultatom odnosno uspjehom. Također imaju poteškoća i s vrlo jednostavnijim vještinama kao što su voženje bicikla ili plivanje. „Posljedice nesposobnosti da se koncentriraju očituju se ne samo u području obrazovanja i uspjeha u školi, već i u domeni normalnih, zadovoljavajućih odnosa sa članovima obitelji i prijateljima.“ (Bjelica et al., 2007: 145)

Djeca s deficitom pažnje najčešće imaju i problema u obitelji. Roditelji čine sve što je u njihovoj moći kako bi se ponašanje njihove djece poboljšalo. „Hiperaktivnoj je djeci često

potrebno manje sna nego ostalim ukućanima, što rezultira time da su svi ostali članovi obitelji kronično umorni.“ (Bjelica et al.,2007:146) Roditelji se često suočavaju s bračnim problemima koji su nerijetko rezultat ponašanja njihovog hiperaktivnog djeteta. Prema Bjelica et al. (2007:146) roditelji su iscrpljeni zbog stalnih poziva u školu zbog nekontroliranog ponašanja njihova djeteta. Također, ponekad se dogodi da budu odbačeni od strane svojih rođaka jer oni ne žele biti u blizini djeteta. Tada se roditelji počinju osjećati nesposobno za odgoj svoga djeteta. „Nekima od njih rodbina ili čak profesionalci znadu reći da su nesposobni za roditeljstvo.“ (Bjelica et al., 2007:147)

Djeca s poremećajem hiperaktivnosti i impulzivnosti mogu imati velike poteškoće s učenjem. „Hiperaktivna djeca zbog svojih poteškoća u školi mogu razviti osjećaj odbačenosti od vršnjaka, što samo dodatno pogoršava stanje.“ (Bjelica et al., 2007:156) Većina hiperaktivne djece ima problema s čitanjem i pisanjem koji su nužni za daljnje napredovanje u školi te tako ostaju u velikom zaostatku i imaju problema s ocjenama jer su čitanje i pisanje prisutni u nastavi svakog predmeta u daljnjem školovanju. Osim čitanja i pisanja postoje mnogi drugi problemi koji sprječavaju hiperaktivnu djecu u njihovom napredovanju. „Ne mogu se koncentrirati jednako dugo kao njihovi vršnjaci. Buka i pokreti oko njih vrlo im lako skreću pažnju. Vrlo često propuste važne informacije ili upute što im daje učitelj jer su zaokupljeni razmišljanjem o nečem drugom.“ (Bjelica et al., 2007:156) Zato je vrlo važno da nastavnici budu informirani i educirani o ovom poremećaju kako bi pomogli djetetu da na što lakši način stekne što kvalitetnije znanje. Prema Bjelica et al. (2007:157) hiperaktivna djeca imaju sljedeće probleme s učenjem:

- 90% hiperaktivne djece pokazuje smanjenu produktivnost u školskom radu
- 90% hiperaktivne djece postiže lošiji uspjeh u školi
- 20% hiperaktivne djece ima poteškoće s čitanjem
- 60% djece s hiperaktivnošću ima ozbiljne teškoće s rukopisom
- 30% hiperaktivne djece prekine školovanje
- 5% djece s hiperaktivnošću završi fakultet

Mnogi nedostaci hiperaktivne djece mogu biti zapravo njihove prednosti, potrebna je samo primjerena pomoć profesionalne osobe i roditelja kako bi djeca uvidjela svoj potencijal i imala uspješan i produktivan život.

3. Radionice za djecu s poteškoćama u knjižnicama

Za primjer prikaza radionica uzela sam Gradsku knjižnicu Marka Marulića u Splitu gdje postoji čak pet vrsta radionica za djecu s poteškoćama. Zbog velikog uspjeha u knjižnicama osnovana je i splitska udruga za osobe s disleksijom – DYXY koja održava logopedске radionice u Gradskom kotaru Spinut.

3.1. Interaktivne radionice

Interaktivne radionice služe prvenstveno za upoznavanje drugih koji također sudjeluju u radionici, ali i za opuštanje. „Igre upoznavanja nam pomažu u početnom motiviranju i aktiviranju članova, lakše se i bolje pamte imena i osobine svakog pojedinca.“ (Butirić, 2011:211) U ovoj vrsti radionica dijete je uvijek u prvom planu.

3.2. Radionice za poticanje čitalačke aktivnosti

Ova vrsta radionica usmjerena je na poticanje jezičnih i čitalačkih vještina. Prema Butirić (2011:211) na radionici se potiču predčitalačke vještine, djeca povezuju glas s grafemom, koriste prijedloge na pravilan način, pravilno koriste gramatiku i uče pravilno čitati. Vrlo je važno djeci dati knjige bogate ilustracijama jer time obogaćuju svoje perceptivne sposobnosti. „Potiče se pamćenje i razumijevanje koje treba biti plod samog čitanja, uz čitanje objašnjavaju se djeci manje poznati pojmovi i tako se obogaćuje djetetov rječnik.“ (Butirić, 2011:211)

3.3. Radionice za poticanje grafomotoričkih sposobnosti i same vještine pisanja

„Čitanje i pisanje su vještine prenošenja i razumijevanja smisla i važno je te dvije aktivnosti organizirati istodobno tako da se međusobno pomažu.“ (Butirić, 2011:212) Ova radionica se ne temelji na bojanju, već na učenju pravih likovno-grafičkih simbola.

3.4. Likovne radionice

Ove radionice potiču djetetovu kreativnost i maštu. „U atmosferi sigurnosti, opuštenosti i prividne neobveznosti, djeca usvajaju različita znanja.“ (Butirić,2011:212) Djeca crtaju trodimenzionalne predmete i pomoću toga uče o geometriji, oblicima i tijelima.

3.5. Dramske radionice

Ove radionice su usmjerene na razvijanje dječje kreativnosti, komunikacijskih vještina i mnogih drugih izražajnih sposobnosti. „...otkrivanju i razvijanju sklonosti, sposobnosti, formiranju stavova, stjecanju i razvijanju društvene svijesti i njezinih sastavnica.“ (Butirić, 2011:212)

3.6. Logopedске radionice – Ogranak Spinut

„Radionice su namijenjene poticaju predčitalačkih i čitalačkih vještina djece, razvoju njihovoga pismenog izražavanja, razvoju fine grafomotorike i samopouzdanja.“ (Butirić, 2011:213) Sve vježbe su prilagođene određenoj dobi djeteta i potiču dijete da razgovara o onome što je pročitao. Prema Butirić (2011:213) djeca kroz raspravu uče iznositi svoje osjećaje, stavove i mišljenje.

4. Uloga školskog knjižničara u provedbi biblioterapije

Jedan od mnogih zadataka školskog knjižničara je poticati djecu na čitanje. Jedan od tih načina je i razgovor o knjizi. Mikuletić (2010:134) tvrdi kako uporaba izraza biblioterapija za školsko okruženje može biti sporna jer ima svoje početke u kliničkom okruženju. „Poznato je da čitanje utječe na razvoj jezičnih sposobnosti kao što su pisanje, slušanje i govor, jer u cijelosti razvija komunikacijske sposobnosti o kojima ovisi školska, a kasnije i životna uspješnost. Svaka se riječ može čitati na različite načine.“ (Mikuletić, 2010:134) Čitanje neumjetničkog teksta će se dakako uvelike razlikovati od čitanja umjetničkog teksta odnosno književnosti. Već od samih početaka, odnosno Platona i Aristotela, književnost se smatrala terapijskim sredstvom, te kako tvrdi Mikuletić, kroz povijest, književnost se smatrala više ili manje važnom, na primjer za vjersko poticanje, za odgojne svrhe, za svrhu poticanja nacionalne svijesti, za učenje jezika i za učenje života pa kada književnost imaterapeutsku ulogu, možemo govoriti o biblioterapiji.

Knjižničari se u svome svakodnevnom radu izravno susreću s djecom i njihovim poteškoćama. Ovdje ne govorimo samo o vidljivim poteškoćama kao što su autizam, disleksija, disgrafija i drugo, već i o poteškoćama kao što su stres, problemi u obitelji, sklonost drogama ili alkoholu. Prema Mikuletić (2010:135) školski knjižničari imaju prednost pred ostalim stručnim djelatnicima u školi, jer upoznaju učenike izvan nastave, kad nisu pod pritiskom ocjenjivanja i zato je njihovo ponašanje prirodno. U razgovoru s knjižničarom mladi obično otvoreno govore o svojim problemima. Kao što sam spomenula na početku ovog poglavlja jedan od načina poticanja djece na čitanje je razgovor o knjizi, te je to zapravo glavna značajka biblioterapije. Mikuletić (2010:138) smatra kako razgovori poslije čitanja omogućuju da učenik o svojim dojmovima otvoreno progovori. Može se dogoditi da učenik počne razmišljati i tražiti mogućnosti rješavanja problema književnoga lika, a svoje probleme ne vidi jer o njima i ne razmišlja, ali mislim da je to baš suprotno. Smatram kako baš kroz rješavanje problema književnih likova, čitatelj, u ovom slučaju učenik, može doći do rješenja kako se boriti sa svojim problemima i uvidjeti zapravo gdje je korijen svega što ga muči te možda kroz pisanje izraziti svoje osjećaje. Mislim kako ne bismo trebali prestati razmišljati o svojim problemima te ih gurati pod tepih jer oni neće nestati sami od sebe, već se moramo suočiti s njima i ovaj način čitanja i izražavanja svog mišljenja je odličan za to. „U školskoj knjižnici, knjižničar provodi razgovor o knjizi za koji se mladi svojevolumeno prijavljuju, a profesor književnosti organizira čitanje knjige i razgovor o njoj kao i stvaralačko pisanje o

knjizi tijekom nastave.“ (...) „Tako se u preventivni program uključuje što širi krug mladih. Prije završetka projekta slijedi predavanje stručnjaka za odabranu temu za roditelje i učenike koje organizira savjetodavna služba. Za učenike se može dogovoriti i susret s književnikom na koji se poziva i stručnjak koji nudi neposrednu pomoć mladima. Tako je zatvoren krug u kojemu mlada osoba dobiva informaciju gdje i od koga može zatražiti pomoć.“ (Mikuletić,2010:139)

Kako su se počele razvijati knjižnice tako je i biblioterapija doživjela svoj uspjeh. Biblioterapija se u samim počecima odnosila samo na pomoć u odabiru određene i prilagođene literature. Knjižničari većinom nemaju nekakvo preveliko stručno znanje o provođenju biblioterapije, no oni su ti koje će korisnici prvo upitati za bilo kakvu pomoć u knjižnici pa je stoga njihova uloga uvelike značajna za proces biblioterapije. Također je važno da se knjižničar konzultira sa stručnim osobama kao što su psiholozi, logopedi i dr. Između članova tima nužna je redovita komunikacija kako bi se dobilo što više informacija o sudioniku, njegovom poremećaju i tijeku oporavka. Uloga knjižničara je da, na temelju podataka o bolesti, interesa te poznavanja sudionika odabere najprimjereniju literaturu.“ (Vinko, 2017:25)

Menninger navodi nekoliko zadataka knjižničara:⁷

- Knjižničar je zadužen za nabavu i podjelu knjiga
- Mora dobro poznavati sadržaj literature koju posuđuje
- Nakon pročitane knjige obavlja razgovor sa sudionikom o dojmovima i zadovoljstvu s pročitanim djelima
- Na kraju mora napisati izvještaj za ostale članove tima o komentarima i reakcijama sudionika.

Bašić (2017:21) tvrdi kako knjižničar svoje poslanje ostvaruje kroz:

- Korištenje multimedijским mogućnostima školske knjižnice, kao komunikacijskog središta škole
- Za svako nastavno područje ostvaruje najmanje dva sata godišnje u školskoj knjižnici, kako bi učenici upoznali izvore znanja koje ona nudi iz tog područja, prostor i mogućnosti školske knjižnice u promicanju stvaralačkog iskustva u kreiranju i uporabi

⁷ Navedeno u Vinko (2017:str. 25)

informacija u nastavnim i izvannastavnim aktivnostima i njihovom slobodnom vremenu

- Pridonosi rasterećivanju učenika od prevelikih školskih obveza timskim radom s nastavnicima i stručnim suradnicima na povezivanju predmetnih područja, korelaciji i integraciji sličnih ili jednakih nastavnih sadržaja u interdisciplinarnim i intermedijalnim programima
- U području osmišljenog slobodnog vremena učenika u školi omogućava razvoj učenikovih izražajnih sposobnosti, organizirajući čitateljski klub, skupinu mladih knjižničara, stvaralačke radionice

Vrlo je važno da školski knjižničar bude upoznat s teškoćama disleksije, ali is građom prilagođenom za osobe s tom poteškoćom. Knjižnica bi trebala imati osiguran poseban prostor u kojem bi osobe s teškoćama čitanja mogle pronaći svu dostupnu građu laganu za čitanje. „Izraz laganu za čitanje odnosi se na dvije gotovo jednake definicije- prva podrazumijeva jezičnu prilagodbu teksta koja olakšava njegovo čitanje i čini ga dostupnijim od prosječnog teksta, ali ne olakšava njegovo razumijevanje, dok druga podrazumijeva prilagodbu koja istovremeno olakšava i čitanje i razumijevanje.“ (Bašić, 2017:38) Postoji mnogo biblioterapijske građe i one lagane za čitanje, a najpoznatije bi bile slikovnice. Slikovnice imaju veliki terapijski potencijal i namijenjene su mlađoj djeci, a kroz njih, to jest kroz ilustracije u slikovnicama djeca se susreću sa situacijama i problemima koje prepoznaju iz svakodnevnog života pa se tako s njima i lakše suočavaju. Uz slikovnice jednako su važne i zvučne knjige. IFLA-ine smjernice za knjižnične službe i usluge za osobe s disleksijom važan su element u procesu unaprijeđivanja rada školskih knjižnica. „U smjericama knjižničar se određuje kao "osobni stručnjak" koji poznaje teškoće čitanja te zna preporučiti primjerenu građu laganu za čitanje. U suradnji s logopedom knjižničar može provoditi programe logo - biblioterapije koji mogu obuhvaćati igre vizualnog slaganja oblika, vježbe uvođenja pojma slova, dramatizaciju određenog teksta, oblikovanje i učenje abecede i osvješćivanje orijentacije u prostoru.“ (Zovko et al., 2008: 49) Rad logopeda sa školskom djecom pokazao se vrlo učinkovitim i dokazalo se kako djeca dolaze do bržih pozitivnih pomaka u usvajanju jezika i pisma.

4.1. Primjer logo-biblioterapijske radionice u školskoj knjižnici

Prema primjeru profesorice Veronike Čelić-Tica (navedeno u Zovko et al., 2008:50), napravila sam svoj primjer logo-biblioterapijske radionice u školskoj knjižnici.

Mjesto održavanja: Osnovna škola Darda

Radionicu pripremila: Ines Pacek, knjižničarka

Cilj radionice: upoznati djecu s građom laganom za čitanje i pokazati im kako čitanje može biti zabavno i poučno bez obzira na poteškoće koje imaju

Način rada: rad u grupama po troje

Trajanje radionice: 70 minuta

Tijek radionice:

1. Prvi dio:

- Odabiranje odgovarajuće građe, točnije slikovnice i čitanje

Primjer: Sonja Zubović - "Kako se gleda abeceda" – Uz svako slovo abecede vezana je kratka priča koja je djeci zabavna

Predloženo vrijeme: 20 minuta

2. Drugi dio:

- Podjela djece po grupama
- Podjela radnih listića s ilustracijama koje će djeca povezivati sa slovima
- Svaka grupa dobiva različite listiće kako bi kasnije mogli podijeliti svoje odgovore s drugim grupama, na taj način se djeca oslobađaju straha javnog nastupa i povećava se samopouzdanje

Predloženo vrijeme: 30 minuta

Djeca s disleksijom češće misle slikama nego riječima stoga je važno imati ilustracije koje će povezati sa slovima kako bi ih brže i bolje upamtili.

3. Treći i zaključni dio

- Iznošenje svog mišljenja o radionici i pročitanome, djeca crtaju na papir kako se osjećaju nakon odrađene radionice

Predloženo vrijeme: 20 minuta

Zaključak

Knjige mogu utjecati na djetetovo ponašanje, na način mišljenja, ali također pomažu u rješavanju mnogih problema s kojima se svakodnevno suočavaju, bili oni manji ili veći. Knjiga ima veliki terapijski učinak te potiče na raspravu, promišljanje i procjenu mogućih rješenja. Moć biblioterapije je u tome što ona pomaže, savjetuje i liječi.

U ovom radu iznio se opći pregled biblioterapije, što je ona zapravo, kako je zapravo nastala, koje su vrste biblioterapije, kakva je to razvojna, klinička odnosno terapijska biblioterapija i koji su njezini ciljevi. Raspravljalo se o razlikama između djece s posebnim potrebama i djece s poteškoćama. Svaka poteškoća s kojom se djeca susreću opisana je detaljno i potkrijepljena je primjerom. Pisalo se o raznim biblioterapijskim radionicama koje se provode u knjižnicama. Knjižnice nisu više samo mjesta gdje se knjige samo posuđuju, bez suradnje s drugim korisnicima i knjižničarima. Biblioterapijske radionice u knjižnicama doprinose zbližavanju, podizanju samopouzdanja, a djeca imaju mogućnost razmjenjivanja dojmova o knjigama i na taj način pomažu i sebi i drugima. Nadalje, objasnila se uloga školskog knjižničara u provedbi biblioterapije, važnost logo-biblioterapije i na kraju je prikazan primjer logo-biblioterapijske radionice u školskoj knjižnici s djecom s poteškoćama, točnije disleksijom.

Važnu ulogu u cijelom procesu biblioterapije ima knjižničar koji mora biti upoznat s poteškoćama s kojima se djeca suočavaju, ali također i s građom laganom za čitanje koja im olakšava put do lakšeg razumijevanja pisma i jezika. Također je vrlo važno da se u određenim situacijama knjižničar konzultira sa stručnim osobama poput psihologa i logopeda. U suradnji s logopedom knjižničar može osmisliti radionice logo-biblioterapije koje mogu obuhvaćati razne igre poput učenja slova i vizualnog slaganja oblika putem kojih će djeca lakše usvojiti određene pojmove i moći ih usporediti sa stvarima iz stvarnoga života.

Uvođenjem obvezne biblioterapije u škole i knjižnice, biblioterapija bi se ostvarila u potpunosti. Trebale bi se organizirati grupe s obzirom na dob, odabrati prigodnu građu i literaturu, pripremiti smjernice razgovora i prepustiti se svim mogućnostima i oblicima terapijskog učinka koje biblioterapija pruža.

Literatura

Knjige:

1. Bašić, I. (2011). Biblioterapija i poetska terapija. Zagreb: Balans centar.
2. Bjelica et al. (2007). Disleksija: disgrafija, diskalkulija i slične teškoće u čitanju, pisanju i učenju. Zagreb: Hrvatska udruga za disleksiju.
3. Nielsen, G.S., Irval, B. (2004). Smjernice za knjižnične službe i usluge za osobe s disleksijom. Zagreb: Hrvatsko knjižničarsko društvo.
4. Shrodes, C. (1949). *Bibliotherapy: A Theoretical and Clinical-experimental Study*. Berkeley: University of California Press.
5. Škrbina, D. (2013). *Art terapija i kreativnost*. Zagreb: Veble commerce.

Članci:

1. Butirić, M. (2011). Radionice za djecu s posebnim potrebama: disleksija, disgrafija i grafomotorička disfunkcija u ogranku Spinut gradske knjižnice Marka Marulića u Splitu, Splitska udruga za osobe s disleksijom – DYXY. *Vjesnik bibliotekara Hrvatske*, 54 (1/2), str. 207-215.
2. Crothers, S. (1916). A Literary Clinic. *The Atlantic Monthly*, 118 (3), str. 291-300.
3. Mikuletić, N. (2010). Biblioterapija u školskoj knjižnici ili razgovor o knjizi. *Vjesnik bibliotekara Hrvatske*, 53 (2), str. 133-140.
4. Pardeck, J. T. (1995). Bibliotherapy: An innovative approach for helping children. *Early Child Development and Care*, 110, str. 83-88
5. Vale Lucas, C., Soares, L. (2013) Bibliotherapy: a tool to promote children's psychological well-being. *Journal of poetry therapy*, 26 (3), str. 137-147.

Diplomski i završni radovi:

1. Bašić, D. (2017). Rad knjižničara u osnovnoj školi za učenike s posebnim odgojno obrazovnim potrebama. Diplomski rad. Zagreb: Filozofski fakultet u Zagrebu.
2. Krnjić, M. (2018). Mišljenje učitelja o primjeni biblioterapije u inkluzivnim razredima. Diplomski rad. Rijeka: Učiteljski fakultet u Rijeci.
3. Vinko, I. (2017). Biblioterapija u knjižnici. Diplomski rad. Zagreb: Filozofski fakultet u Zagrebu.

Zbornik radova:

1. Zovko et al. (2008). XIX. Proletna škola školskih knjižničara RH. Zagreb: Agencija za odgoj i obrazovanje.

Mrežni izvori:

1. Istraži Me. URL:<http://www.istrazime.com/djecja-psihologija/koja-je-razlika-izmedu-djece-s-posebnim-potrebama-i-djece-s-teskocama-u-razvoju/> [pristup: 4.5.2019.]

Popis priloga

Slike:

Slika 1. Samuel McChord Crothers – utemeljitelj riječi biblioterapija

Slika 2. Webster`s Third New International Dictionary

Slika 3. Slobodni sastavak, djevojčica s disleksijom, 3.razred osnovne škole

Slika 4. Nedostatna fonološka obrada riječi

Slika 5. Teškoće u oblikovanju, pravilnosti i organiziranosti slova

Slika 6. Teškoće u samostalnom sastavljanju teksta

Slika 7. Teškoće s vizualnom percepcijom

Slika 8. Slobodni sastavak, primjer pojmovne teškoće

Slika 9. Primjer disgrafije

Slika 10. Primjer disgrafije u diktatu

Slika 11. Vizualna disgrafija

Slika 12. Motorička disgrafija

Slika 13. Primjer diskalkulije gdje je djevojčica zamijenila – za +, i zadatak ipak riješila ispravno

Slika 14. Primjer diskalkulije gdje je dijete pravilno riješilo zadatak iako je inverzivno napisala brojeve

Tablice:

Tablica 1. Karakteristike pojedinih oblika biblioterapije

Tablica 2. Elementi biblioterapije u području obrazovanja